

NIITMATA LAIKUDE JA PUHKEAASTA RAKENDAMINE PÄRANDNIITUDEL

Koostaja Pärändkoosluste Kaitse Ühing

Sissejuhatus

2023. aastal rakendus pärandniidu hooldamise toetus perioodiks 2023–27. Toetuse taotlejad peavad jätma 5–30 % alast niitmata, kui pärandniitu ei ohusta seisundi halvenemine (maaeluministri 23.12.2022 määrus nr 79 „Perioodi 2023–2027 pärandniidu hooldamise toetus“ § 9 lg 3, www.riigiteataja.ee/akt/105052023012). Lisaks on sama määruse kohaselt võimalus taotlejatel jätta heas seisundis niit ühel hoolduskohustuse perioodi aastal tervikuna hooldamata (edaspidi **puhkeaasta**; § 8 lg 3).

Käesolev juhend annab suunised, kuidas kavandada niitmata laikude jätmist elurikkust soodustaval viisil.

Pärandniitude hea seisund on pikaajaliselt tagatav ainult kohase ja korrapärase hooldusega. Pärandniidu osaline niitmata jätmine on selle eesmärgiga potentsiaalselt vastuolus, kuna niitmata laigul käivituvad samad protsessid, mis niidu hülgamise puhul. Teisalt võib see aidata niiduelustikul toime tulla mõnede kaasaegse niiduhoolduse eripäradega, nimelt:

- 1) traktoriga niitmine toimub väga kiiresti võrreldes käsivikati või hobuniidukiga;
- 2) häid avamaa-elupaiku on maastikus suhteliselt vähe ja seega pole niitmistundlikel liikidel piisavalt pelgupaiku;
- 3) niitmiskõrgus ja -kvaliteet on ühtlane, tõenäosus niitmisest puutumata jääda on väike.

Niitmata laikude jätmine peab mõjuma elurikkust tõstvalt, **aga ei tohi kahjustada niidu üldist seisundit ega niidetavust.** Selleks tuleb esmalt püstitada soovitud eesmärk, mida on konkreetse niidu osade niitmata jätmisega võimalik saavutada. Sagedasti kohased eesmärgid on näiteks:

- maas pesitsevate lindude kaitse;
- taimede seemnelise paljunemise soodustamine;
- tolmeldajate ja rohurindes tegutsevate putukade ning ämblike elupaikade ja toidubaasi säilitamine.

Eesmärk peab sobima niidu tüübi ja sealse elustikuga. Näiteks ei saa tihedal puisniidul niitmata laikude jätmist põhjendada avamaalindude kaitsega (kes seal ei pesitse). Samuti ei õnnestu sellega soodustada kevadisi taimi, kelle eluringi aktiivne osa on niitmise ajaks lõppenud.

Mida paremini hooldaja oma niidu elustikku tunneb, seda lihtsam on mõistlikku eesmärki seada. Samas saab juba väga üldiste tunnuste – niidu tüüp, suurus, värviliste õite rohkus – põhjal teha valiku, millist osa elustikust niitmata laikude jätmisega toetada.

Niitmata laikude koht ja suurus kavanda vastavalt eesmärgile. Vahel on erinevate elustikurühmade või üksikute liikide vajadused vastuolus. Siis tuleb eelistada antud kohas kõige olulisemat liiki (enim ohustatud või kõige efektiivsemalt soodustatav) või leida kompromisslahendus.

Siin nimetatud teemad ei ole kahtlemata ainukesed, mida niitmine mõjutab. Kui niitu asustab mõni väga spetsiifiliste vajadustega liik, siis tema kaitse võib tingida teistsuguseid valikuid.

NB! Kaitseala kaitse-eeskiri, kaitsekorralduskava, niidul elava kaitstava liigi tegevuskava ja muud asjakohased haldusaktid võivad kaasa tuua täiendavaid piiranguid ja kohustusi. Siin antud suuniseid võib rakendada vaid viisil ja mahus, mis ei lähe vastuollu kehtiva kaitsekorraga.

Niitmata laikude ja puhkeaasta üle otsustamine

Pärändniitude hooldamisele kehtivad alapõhised tingimused (sealhulgas kas tuleb niitmata laiike jätta või niita kogu ala) määrab Keskkonnaamet enne taotlusperioodi. Hooldajale on selles peatükis esitatud soovitud teadmiseks otsustusprotsessi kohta. Kui hooldaja märkab oma niitudel muutusi, mille tõttu tuleks järgmisel aastal tingimusi muuta, tuleb teavitada oma piirkonna maahooldusspetsialisti.

Määruse kohaselt tuleb niita kogu pärändniit, kui seda **ohustab seisundi halvenemine**. Samuti võib puhkeaasta jätta vaid juhul, kui pärändniit on **heas seisundis**. Seega tuleb enne osa või terve niidu niitmata jätmist veenduda, et alal pole halvenenud seisundi tundemärke ega ilmseid ohutegureid.

Põhilised halva seisundi tunnused langevad kokku mahajäetud niitude olustikuga: laienev võsa, mätastumine, üksikute taimeliikide lausaline vohamine. Järgnevas tabelis on **punasega** esile toodud tunnused, mille korral tuleks niitmata jätmise välistada, kui need iseloomustavad arvestatavat osa (20 % või enam) niidualast. **Kollasega** on tähistatud seisundi halvenemist põhjustada võivad ohutegurid ja **rohelinega** niitmispause soosivad tunnused.

Niita tuleb kogu ala, kui:	Sobib jätta niitmata laiike või puhkeaasta, kui:
niit on hiljuti taastatud, nõrgalt kamardunud, puittaimed annavad palju juurevõsusid	ala on kaua hooldatud, tugeva rohukamaraga, puittaimede juurevõsusid pole
niidul on laienevat võsa	niit on ainult kooslusele omaste puude-põõsastega või lage
niidul vohavad suurekasvulised taimeliigid: jäneskastik, angervaks, pilliroog, päideroog, mets-harakputk, kerahein vmt	niidul on mitmekesine taimestik, vahelduvad kõrgema ja madalama rohuga osad
niidul on invasiivseid võõrliike	niidul on niitmistundlike ohustatud liike
niidul on niitmist takistavad mättad	mättaid pole või on madalad ja ei sega niitmist
puisniidul või kultuuristamise mõjuga niidul on eelmisel hooajal jäetud puhkeaasta	eelmisel hooajal on niit tervikuna niidetud ja koristatud
varem jäetud laikudel on niitmistingimused või elupaiga seisund halvenenud	varasem kogemus ei näita ebasoodsaid muutusi
kui üleujutus, heina maha jäämine, reostus või	rohukasv on tavaline või kiduram, sh

muu tavatu sündmus on põhjustanud niidul toitainete kuhjumise ja tavalisest tugevama rohukasvu	põuakahjustustega
niit on elupaigatüübi kohta viljakas, kõrge lopsaka rohuga (eriti kui põhjuseks on kunagine väetamine)	niit on elupaigatüübi kohta väheviljakas, madala rohuga, ei ole väetatud
niitu on kolm või enam aastat järjest niidetud hilja (pärast 15. juulit) ja tegu pole kaitsealuse maas pesitseva linnu elupaigaga	niidetakse enne 15. juulit või niitmisaeg aastati vaheldub ja/või alal on kaitsealuse maas pesitseva linnu elupaik

Ohuteguri korral tuleks kaaluda hooldamist kogu alal – sõltuvalt ohuteguri püsivusest ja mõjust kas igal aastal või üle aasta vaheldumisi niitmata laikude jätmisega. Kui **halveneva seisundi tunnused** või **ohutegurid** avalduvad väikesel osal niidust (alla 20 %) ja/või neid tasakaalustab mitu **soosivat tunnus**, võib niitmata laikude jätmist ikkagi kaaluda.

Puhkeaastat saab kasutada vaid korra hoolduskohustuse perioodi kestel, seega saab jooksva perioodil peale puhkeaastat kaaluda vaid niitmata laikude jätmist.

Niitmise mõju valitud elustikurühmadele ja soovitused niitmata laikude jätmiseks

TAIMED

Valdav enamus niidutaimi talub iga-aastast niitmist hästi ega vaja erikohtlemist. Paljud liigid jõuavad viljuda enne heinaaega või õitsevad-viljuvad edukalt ädalas. Teised levivad vegetatiivselt risoomide või võsunditega. Madalal asetsevad õied jäävad niidukist puutumata.

Niitmine kahjustab eelkõige taimi, kel pole ühtegi eelpool nimetatud omadust. Tüüpiline näide on heinaajal õitsevad käpalised. Mõnevõrra tasakaalustab õitsvate taimede mahaniitmist käpaliste seemnetoodang – seemned on tolmpened, neid moodustub taime kohta tuhandeid ja nad levivad kergesti tuulega. Üksikute edukalt viljunud taimede järeltulijad võivad nii hajuda üle suure niiduala. Siiski saab käpalisi ja teisi seemneliselt paljunevaid liike toetada, kui anda neile mõnel aastal võimalus takistamatult viljuda.

Taimestikule on niitmata jätmisel ka selged negatiivsed mõjud. Esiteks surub hooldus maha suurekasvuliste liikide vohamist. Teiseks moodustub niitmata rohumaal kulumatt, mis takistab seemnete mulda jõudmist ja nõrgemate tõusmete tärkamist. Seega peavad niidutaimede soodustamiseks mõeldud niitmata laigud piirduma nende kohtadega, kus haruldasemad liigid tegelikult õitsevad. "Igaks juhuks" jäetud suured laigud soosivad tõenäoliselt hoopis tavalisi liike, mis ka niitmist hästi taluaksid. Laigud ei tohiks jääda mitmel aastal samasse kohta.

Soovitused:

- Kui tead, milline liik kõige enam kaitset vajab ja kus ta niidul kasvab, siis jäta niitmata laik sinna, kus õitsvaid isendeid näinud oled. Suurt puhverala pole tarvis jätta, kui tead, kus õitsejad on.
- Kui ühte sihtliiki ei oska valida, jäta niitmata kõige **õiterikkam osa** – sageli on need kuivemad kõrgendikud või kultuuristatud niitude puhul kunagisest väetamisest ja/või künnist kõrvale jäänud servad.
- Kui niit on õitevaene ja soovid soodustada uute liikide sisse levimist, siis jäta niitmata see osa, mis **piirneb liigirikkama kooslusega**. Siis saavad naaberalalt pärit taimed seemneid levitada ja arvukamalt kanda kinnitada.
- **Välgi** niitmata laigu jätmist niidu ossa, kus on ohtralt suurekasvulisi, jõuliselt laienevaid liike – jäneskastik, angervaks, pilliroog, mets-harakputk, kerahein jt. Niigi tugevate konkurentide soosimisega teed teistele taimedele karuteene.
- **Välgi** niitmata laigu jätmist rohkem kui kahel aastal järjest samasse kohta. Kui sobivaid õierikkaid laiuke on pindalaliselt vähe, siis kavanda niitmata osad väiksemad, et neid saaks aastati vahetada.

PUTUKAD JA ÄMBLIKUD

Niitmisega on seotud kolm põhilist probleemi:

1. Tolmeldajate toiduallika – õite – kättesaadavus. Niitmise ja ädalas õitsevate taimede vahele jääb pikk lünk.
2. Sügiseni kõrget rohustut vajavad liigid kaotavad niitmisega elupaiga.
3. Rohurindes tegutsevate putukate ja ämblike kõrge suremus hooldustööde käigus.

Tolmeldajatele tuleb pöörata erilist tähelepanu, kui pärandniit asub intensiivsema maakasutusega põllumajandusmaastikus, kus ohutegureid on palju ja muid toitumis- ja elualasid vähe.

Kui hein niidetakse ja koristatakse käsitsi, siis töö käigus lüljalgseid enamasti massiliselt ei hukku. Mehhaanilistest niiduvahenditest on lattniiduk lüljalgsetele ja väikestele selgroogsetele ohutum kui erinevad rootorniidukid. Samas on ka vaalutid ja pallijad arvestatava mõjuga, nii et niiduki valikuga üksi pole võimalik putukate hukkamist nullilähedaseks viia.

Kõigi niitmisviiside puhul kaasneb toidutaimede ja varjepaikade kaotusest tingitud suremus.

Soovitused:

- Jäta niitmata laigud niidu õierikkamatesse osadesse. See soosib otseselt tolmeldajaid, kaudselt ka neist toituvaid liike.
- Putukate ja ämblike seisukohast võiks niita nii vähe kui võimalik: niitmata laikude osakaal võiks olla suur ja laigud aastati samal kohal või lähestikku. Siin tuleb leida tasakaal koosluse n-õ rahule jätmise ja hooldamise vahel: pikemalt niitmata jätmise hakkab kahjustama niidutaimede kooslust, see omakorda putukate elutingimusi.

LINNUD

Niidulindude puhul kõige ilmsem mure on lindude hukkumine niitmise käigus. Mida laiem ja kiirem on niiduk, seda raskem on selle eest pageda. Masina eest kõrvalepõikamisest üksi ei piisa: maaspesitsejate munad ja pojad on kerge saak röövlindudele ja väikekiskjatele, kui nad jäävad lagedale või liiga kitsaste rohusiilude varju.

Igal aastal samalt kõrguselt ja samal ajal niites muutub rohukamar ühtlasemaks, kaovad väiksemad erinevused niidu niiskemate ja kuivemate osade vahel. See kitsendab toitumis- ja varjevõimaluste valikut.

Räägusõbralik niitmine. Paljud avamaalinnud eelistavad madalat rohtu, kus on hea nähtavus ja kerge liikuda. **Rukkirääk** seevastu vajab tihedat ja kõrget rohurinnet. Ka vanalinnud ei põgene ohu eest lennates, vaid joostes.

Soovitused:

- Pea silmas, et niitmata laik piirneks sobiva elupaigaga, kuhu rääk saab edasi liikuda: lai rohune kraavikallas, mahajäetud heinamaa, varem niidetud rohumaa, kus on juba kõrge ädal vmt.
- Pääsuteed naaberniidule võib jätta niitmata ribadena. Riba peaks olema vähemalt 15 m lai.
- Kui niidu ümber sobivat elupaika ei ole, jätta niitmata laik võimalikult suur ja kompaktne.
- Ära jätta räägule väga kiduraid laike: kui rohi on madal, ei paku see varjet.

Rohunepp elab peamiselt luhtadel ja poldritel. Mängupaigaks, toitumiseks ja

pesitsemiseks kasutab ta erinevaid luha osi. Rohunepile ei sobi "ülemajandamine": iga-aastase ühtlase niitmise tulemusena kaovad luhtadelt nepile vajalikud mätliku pinna ja madalate põõsastega alad. Probleem on ka kamara tihenemine sageda tallamise tõttu

Soovitused:

- Rohunepi elualal jäta niitmata suhteliselt suurem osa alast (vähemalt 10 %, soovitatavalt rohkem).
- Jäta niitmata laik kahel suvel järjest samasse kohta.
- Väga lopsaka rohukasvu korral vaheta laigu asukohta iga aasta või karjata suve lõpul – ka kulustunud elupaik ei ole soodne. Vahevariandina võib nihutada osaliselt, jättes laigu poolenisti kattuma varasema asukohaga.

NB! Niida alati nii, et linnud ja loomad saaksid niitmata laigu ja teiste varjupaikade suunas pageda läbi veel niitmata ala: servast laigu poole või kahe laigu vahel keskelt lahku.

Niitmata laikude jätmine erinevatel niidutüüpidel

LUHAD

Üle poole Eestis niidetavatest pärandniitudest on lamminiidud ehk luhad. Tingimused luhal määravad jõgi ja jõeoru kuju. Luha madalatel, pikalt üle ujutatud osadel võimutsevad tihti suured tarnad ja kõrrelised. Liigirikkam taimestik kasvab pigem lammi kõrgematel osadel ja oru nõlvadel, mis jäävad vee alla lühidalt või mitte igal aastal. Heas seisundis lamminiidule on seega omane mosaiiksus ja vööndilisus. Loodusliku veerežiimiga säilinud luhaosadele liituvad sageli niisked kuivendatud heinamaad. Luhad on kõikjal väärtuslikud linnuelupaigad.

Soovitused:

- **Rohunepi elupaigas** alusta liigipõhistest soovitustest.
- Niida räägusõbralikult.
- Jäta niitmata laigud luhale selliselt, et need hõlmaksid nii kuivemaid kui ka märjemaid osi (enamasti jõega risti). Nihuta niitmata laiike järgmistel aastatel üles- või allavoolu.
- Lopsaka rohuga märjal luhal vaheta niitmata laigu kohta igal aastal.
- Eelista suuremaid laiike – avamaaliigid vajavad palju ruumi.

PUISNIIDUD

Puisniidud on erakordselt liigitihedad kooslused: väikesel pinnal elab kõrvuti rekordiline arv erinevaid olendeid. Selle aluseks on regulaarne ja järjepidev hooldus ja struktuur, kus varjulised puudealused vahelduvad valgusrikaste väludega. Puud ja

põõsad on puisniidu lahutamatu osa, kuid niitmata jätmisel ka oluline murekoht: niidul on alati puude seemikuid ja juurevõsusid, mis kasvama jäädes segavad niitmist.

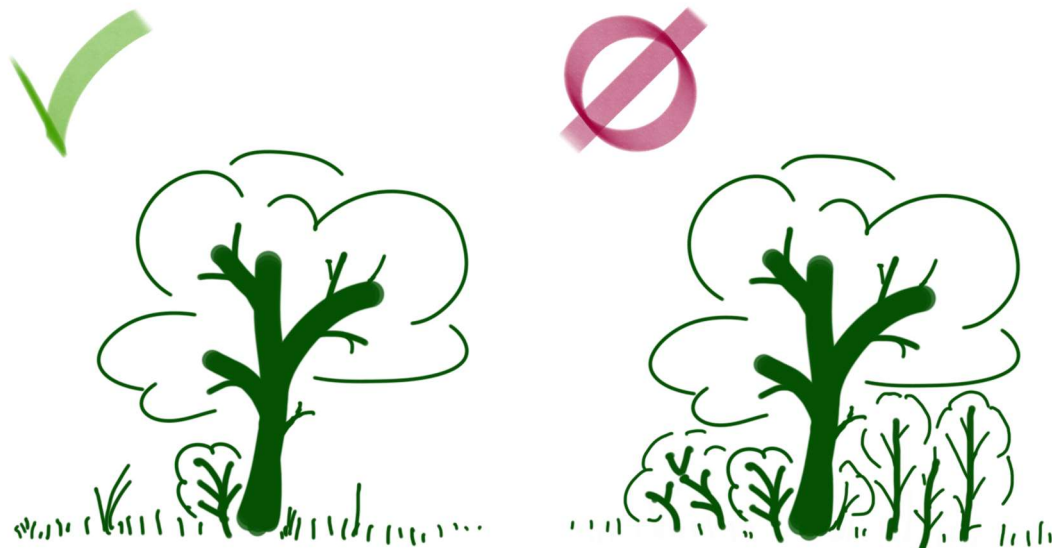
Puisniidu rohurinde liigirikkus on hapras tasakaalus – kui lasta suurekasvulistel liikidel vohada, hakkavad nõrgemad konkurendid kiiresti taanduma.

Puisniitudel on esmatähtis taimede liigirikkuse säilitamine. Puistuga alad avamaalindudele hästi ei sobi ja lüljalgseid toetavad nii looduslikud niitmistakistused (puude, põõsaste ja kivide ümbruses jääb alati veidi toidutaimi püsti) kui taimedest lähtuvalt jäetud niitmata laigud.

Puisniitudel on sageli osi, mida üldse ei niideta – näiteks tihedamate puudesalude või põõsatukkade alused. Niitmata laikude osakaalu tuleb siiski arvestada selle niiduosa piires, mida muidu regulaarselt hooldatakse.

Soovitused:

- Jäta niitmata laigud **igal aastal uude kohta**. Niida vähemalt kaks aastat, enne kui sama laigu niitmata jätab.
- Kui oled jätnud **puhkeaasta**, siis järgmisel suvel niida kogu puisniit.
- Kui niidad **käsitsi**, siis jäta kaitstavaid liike ja õierohkeid kogumikke püsti valikuliselt. Täpselt taimestiku järgi valitud niitmata laigud võivad olla väiksemad, 5–10 % niidu pindalast.
- Eelista väiksemaid niitmata laiuke.
- **Ära jäta** puude ja põõsaste ümbrusi mitmeks aastaks hooldamata!

Korralikult hooldatud puudealustel on avatud, kamardunud kasvukoht varjulembestele rohhtaimedele (joonisel vasakul). Pikalt hooldamata puudealused kasvavad põõsaste ja võsaga kinni, rohurinne vaesub, niidukamar kaob (paremal).

KULTUURISTATUD NIIDUD

Kõik pärandniidud on kujunenud seoses inimtegevusega. Kultuuristatud niitude all mõistame siin selliseid alasid, kus põllumajandus on jätnud niitudele tugevama ja püsivama jälje. Need võivad olla kunagised küntud põllumaad või ainult väetamise ja tootlikumate heintaimede külviga pealt parandatud endised kultuurrohumaad. Kultuuristatud niitudele on iseloomulik lopsakam, aga liigivaesem rohustu ja viljakat mulda eelistavate liikide suur osakaal. Õigel hooldamisel need niidud pikkamisi taastuvad ja muutuvad liigirikkamaks. Kultuuristatud niidud on vaheaste liigirikaste pärandniitude ja intensiivselt kasutatava põllumajandusmaa vahel ning sageli paiknevad nad nii ka maastikus.

Soovitused:

- **Arvesta tolmeldajatega** – kui niit asub põldude vahel, võib see neile olla tähtis tugiala, isegi kui õierikkus on tagasihoidlik.
- **Kasuta räägusõbralikke hooldusvõtteid** – tiheda ja kõrge rohuga niidud sobivad hästi rukkiräägu elupaigaks.
- **Aita niidutaimedel tagasi tulla** – jäta niitmata laigud sinna, kus kõrval on liigirikkam kooslus (näiteks puisniit, loopealne) või väärtuslikud maastikuelemendid (kiviaed, põlispuude rivi, ojakallas vmt).
- Vaheta laigu asukohta **igal suvel** – kulu koguneb kiiresti.
- **Välgi invasiivsete võõrliikide soosimist!** Kui niidule on kolinud hulgalehine lupiin, kanada kuldvits või söödagaleega, siis niida kogu ala.

MUUD NIIDUD

Umbes viiendik Eestis niidetavatest pärandniitudest ei mahu kirjeldatud kolme eristuvasse rühma. Nende seas on liigirikaid aru- ja soostunud niite (nii lubjarikastel kui -vaestel muldadel), aga ka rannaniite ja loopealseid. Üldistades võib öelda, et taimede liigirikkuselt jäävad need kooslused parimatele puisniitudele alla, aga botaaniline väärtus on enamasti kõrge.

Soovitused:

- Kultuuristamata arurohumaade taimestik on väärtuslik ja sageli õierikas – lähtu neil taimedest ja tolmeldajatest.
- Soostunud niidud kipuvad mätastuma – ära jäta niitmata laiku rohkem kui aastaks samasse kohta.
- Kuivad ja kidurad rohumaad taluvad niitmata olekut paremini, sobib jätta suuremaid niitmata laiuke.

Puhkeaasta ja niitmata laigud

Korra hoolduskohustuse viieaastase perioodi jooksul võib heas seisundis niidu jätta

tervikuna hooldamata. Puhkeaasta kasutamisel peab arvestama, et **eelneval ja järgneval aastal jäetud niitmata laigud seisavad selle võrra kauem hoolduseta**. Kulustumise või võsastumise altid kooslused (näiteks puisniidud, viljakad kultuuristatud niidud) on soovitatav puhkeaastale järgneval suvel niita tervikuna.

Kui eelnevatel aastatel on niitmata laikude jätmine tekitanud probleeme, siis ei ole sobiv puhkeaastat kasutada.

Puhkeaasta võtmine sobib paremini väikestel eraldatud niidulappidel ja kidura rohukasvuga väheviljakatel aladel.

Ädalal karjatamine

Niitmata laikude karjatamisel võib olla positiivseid tulemusi: vähem jääb kulu ja loomad levitavad seemneid laiemalt üle niidu. Teisalt liiga vara peale toodud kari ei lase taimedel viljuda ja kõrget puitunud heina kipuvad loomad maha tallama, tekitades hoopis tihedama kulumati. Ädalal karjatamise ja niitmata laikude kombineerimisel tuleb ajastus ja loomkoormus hoolikalt läbi mõelda.

Siinsed soovitusel lähtuvad hooldusviisist, mille puhul niitmine on põhitegevus ja ädalal karjatatakse on niidu kõrvalkasutus või järelhoolduse võte. Reeglina peaksid niitmata laigud sellistel aladel jääma selgelt tuvastatavaks ka peale karjatamist.

Kui ädalal karjatamisega õnnestub hoida kulu kogunemist ja puittaimi kontrolli all, võib niitmata laigu jätta mitmeks aastaks samasse kohta.

Soovitused:

- Karjata niidetud ala ja niitmata laiuke ühe koplina, mitte vaid niitmata laiuke.
- Jäta niitmise ja loomade peale toomise vahele piisavalt aega, et ädal jõuaks kasvada.
- Sobiv karjatamiskoormus on madalam kui niitmata karjamaadel. Kui niitmata laigud süüakse madalmurusaks, on neist vähe abi.
- **Ära karjata**, kui eesmärgiks on hilissuvel viljuvate taimede kaitse.

Niitmise aeg

Hiline niitmine pakub niitmistundlikele liikidele suuresti samasugust õlekõrt nagu niitmata laikude jätmine. Toetusmeetme mõistes hilise niitmise algusaeg (15. juuli) ei ole siiski päris samaväärne niitmata jätmisega. Juuli teises pooles niitjatel on soovitatav siiski jätta ka niitmata laiuke. Mida sügise poole jääb niitmisaeg, seda väiksemaks jääb liikide valik, kes võiksid niitmata laigust veel kasu lõigata. Vastavalt võib niitmata laikude osakaalu vähendada. Niitmisel pärast 1. augusti võiks niitmata laiuke jätta 5–10 % alast.

Varane niitmine (enne jaanipäeva) on niitmistundlikele liikidele enamasti probleemsem kui hiline. Selle korvamiseks on soovitatav jätta niitmata laikudeks suurem osakaal niidust. Kui niidad tunduvalt enne traditsioonilist heinaaega silo saamiseks, peaks niitmata laiike jääma 20–30 %.

Kui varane niitmine on kasutusel sihipärase võttena angervaksa või mõne muu ekspansiivse taimeliigi mahasurumiseks, ei ole sel niidul kohane niitmata laiike jätta.

Hiljuti taastatud niidud

Peale taastamist on niidu taimestik kiires muutumises. Ka pealtnäha hästi taastunud niidukamaraga aladel võib niitmata jätmise tuua kooslusse soovimatuid muutusi ja pidurdada edasist taastumisprotsessi.

Niitmata laikude jätmisega pole sobiv alustada, kuni:

- taastamisel raiutud puittaimed annavad jätkuvalt juure- ja kännuvõsa;
- rohttaimestik pole stabiliseerunud: aastati annavad koosluses tooni erinevad õitsejad (näiteks on ühel suvel massiliselt kellukaid, järgmisel aga hoopis härjasilmi või harilikku kuldvitsa – korralikult taastunud alal muutub koosluse ilme küll aastajaliselt, kuid aastati üldjoones sarnaselt).

Kui alustad niitmata laikudega taastatud alal:

- jäta laik sinna, kus enne taastamist oli niidu paremini säilinud osa (lage või vähese võsaga, iseloomuliku niidutaimestikuga);
- eelista väikest niitmata ala osakaalu (5–10 %);
- kaalu ädalal karjatamist.

KKK

- **Millisest pindalast alates on soovitatav niitmata laiike jätta?**

Rusikareeglit alampiiri kohta ei ole. Vähem kui 1-hektarise pindalaga niidulappidel jäävad laigud väikesed, aga näiteks ohustatud taimeliigil viljuda laskmiseks võib see olla ikkagi piisav. Kuni 0,5 ha suurustel aladel on mõistlik rakendada puhkeaastat ja hoolduskoormuse tasakaalustamiseks vähemalt korra hoolduskohustuse perioodi jooksul ka tervikuna niita.

- **Kas jätta mitu väiksemat niitmata laiku või üks suurem?**

Taimede liigirikkuse toetamiseks sõltub valik sellest, kuidas huvipakkuvad liigid niidul paiknevad. Hästi valitud asukohtades on abi ka hajali asuvatest väikestest laikudest.

Maaspesitsevate lindude jaoks on eelistatud suuremad kompaktsed laigud.

Mitme laigu jätmine on mõistlik väga suurteil niidulaamadel (>10 ha).

- Millal jätta niitmata väiksem (5–10 %) ja millal suurem osa (20–30 %)?

Eelista väikest pinda, kui:	Eelista suurt pinda, kui:
tahad kaitsta paikseid liike (nt taimi) ja tead nende elupaika	tahad kaitsta liikuvaid olendeid (nt linnud, lendavad putukad) või ei tea, milline niiduosa on oluline
niidad käsitsi või väiketehnikaga	kasutad täismöödus traktorit ja haakeriistu
niidad hilja	niidad vara
niidul kasvavad puud ja põõsad	niit on lage ja avar
niit on viljakas, kõrge lopsaka rohuga	niit on väheviljakas, madala rohuga
ala on hiljuti taastatud	ala on pikka aega katkematult majandatud

- Kuivõrd niitmata laikude jätmine sõltub niidu elupaigast ja/või taimestikust?

Kuhu ja kui suuri niitmata laike jätta, sõltub ühtaegu nii liikidest, keda soovime toetada, kui niidu tüübist ja omadustest.

- Kas võib jätta niitmata laike niidu osadesse, mida on keeruline hooldada – märjad lohud, puude ümbrused, aiaääred?

Raskesti niidetavad kohad ei muutu enamasti seistes paremaks, vaid tingimused halvenevad veelgi: mättad ja puittaimed kasvavad, rohukamar nõrgeneb laiguti. Ebamugavate kohtade hooldamata jätmine ei tohi päädida sellega, et niitmiskõlblik pindala aina kahaneb. Kui vihmasel suvel pole võimalik niiskeid lohke niita või on kääpaliste õitsealaks jäetud laigul laienema kippuv põõsastik, siis see ei ole veel probleem. Küll aga vajavad sellised kohad rohkem hoolt ja tähelepanu järgmisel aastal.

- Kas võib jätta niitmata aastast-aastasse sama koha?

Niitmata laiku ei tohiks jätta püsivalt niitmata rohkem kui kahel järjestikusel aastal. Puisniidu, haruldase niidutaime kasvukoha, kergesti kulustuva või võsastumisalt ala puhul tuleb niitmata laike nihutada igal aastal.

Peale ühte (puisniidul kahte) niitmisaastat võib laigu jätta uuesti esialgsesse kohta – välja arvatud juhul, kui laigu seisund on halvenenud.

- Kas niitmata laike on soovitatav jätta ka juhul, kui peale niitmist ja niite kokku kogumist järgneb ädalal karjatamine?

Jah. Kui põhiline hooldusvõte on niitmine, siis hilisem ädalal karjatamine ei muuda otseselt seda mõju, mis on niitmisel ja heinakoristusel endal. Niitmata laikudel karjatamisel võib olla positiivseid tulemusi: vähem jääb kulu ja loomad levitavad seemneid laiemalt üle niidu. Teisalt liiga vara peale toodud kari ei lase taimedel viljuda. Kõrget puitunud heina kipuvad loomad maha tallama, tekitades hoopis tihedama kulumati. Karjatamise ja niitmata laikude kombineerimisel tuleb ajastus ja loomkoormus hoolikalt läbi mõelda.

- **Millistel juhtudel niitmata laiike pole soovitatav jätta vaid eelistatud on kogu ala niitmine?**

Tingimuse, kas pärandniit tuleb niita tervikuna või jätta niitmata laiike, määrab Keskkonnaamet enne taotlusperioodi algust vastavalt ala seisundile ja kaitsekorrale. Niitmata laiike ei ole soovitatav jätta:

- + peale puhkeaastat puisniidul või kultuuristamise mõjuga (ajalooliselt väetatud, kunagise heinaseemne sissekõlviga või ammusele põllumaale kujunenud) rohumaal;
- + hiljuti taastatud niidul, kus puittaimed annavad veel palju juurevõsusid;
- + kui niidul vohavad suurekasvulised taimed, mida soovid alla suruda (nt jäneskastik, angervaks, pilliroog, mets-harakputk) või alale on levinud invasiivsed võõrliigid;
- + kui varem jäetud niitmata laikudel on niitmistingimused või elupaiga seisund tunduvalt halvenenud;
- + kui üleujutus, heina maha jäämine, reostus või muu tavatu sündmus on põhjustanud niidul toitainete kuhjumise ja tavalisest tugevama rohukasvu;
- + kui niidad igal aastal hilja (pärast 15. juulit, aga eriti augustis niitmisel);
- + kui niidul elava kaitstava liigi tegevuskava või kaitseala kaitse-eeskiri nõuab niitmist täiel pinnal.

- **Kust saab nõu või rohkem teavet niitmata laikude ja puhkeaasta kasutamise kohta pärandniitudel?**

Konkreetses pärandniidu hooldust või hooldustoetuste korraldust puudutavate küsimustega pöördu Keskkonnaameti piirkondliku maahoolduse spetsialisti poole või kirjuta noustamine@keskkonnaamet.ee. Elurikkust toetavate põllumajandusvõtete kohta üldisemalt saab lugeda veebilehelt <https://heapold.ee/>.